

Saku valla arengukava 2035+ lisa 2

SAKU VALLA LÄHTEOLUKORRA ÜLEVAADE

Sisukord

SISUKORD -----	1
SAATEKS -----	2
1 ASEND JA RUUMILINE MUSTER -----	3
2 RAHVASTIK -----	5
3 KOHALIKU OMAVALITSUSE VASTUTUSVALDKONNAD -----	8
3.1 ÜLDISED VALITSUSSEKTORI TEENUSED-----	8
3.1.1 <i>Struktuur ja allasutused</i> -----	8
3.1.2 <i>Finantside ülevaade</i> -----	9
3.2 AVALIK KORD JA JULGEOLEK-----	11
3.3 MAJANDUS-----	11
3.3.1 <i>Energiamajandus</i> -----	11
3.3.2 <i>Teed ja tänavad</i> -----	11
3.3.3 <i>Ühistransport</i> -----	12
3.4 KESKKONNAKAITSE-----	13
3.4.1 <i>Looduskeskkond</i> -----	13
3.4.2 <i>Jäätmehooldus</i> -----	14
3.4.3 <i>Haljastus ja heakord</i> -----	14
3.5 ELAMU- JA KOMMUNAALMAJANDUS-----	15
3.5.1 <i>Ühisveevärk ja -kanalisatsioon</i> -----	15
3.5.2 <i>Internetiühendus</i> -----	15
3.5.3 <i>Tänavavalgustus</i> -----	15
3.6 TERVISHOID-----	16
3.7 VABA AEG JA KULTUUR-----	16
3.8 HARIDUS-----	18
3.8.1 <i>Alusharidus</i> -----	18
3.8.2 <i>Üldharidus</i> -----	19

3.8.3 <i>Huviharidus</i> -----	21
3.9 SOTSIAALHOOLEKANNE-----	21
3.9.1 <i>Eakate sotsiaalne kaitse</i> -----	21
3.9.2 <i>Puuetega inimeste sotsiaalne kaitse</i> -----	22
3.9.3 <i>Perekondade ja laste sotsiaalne kaitse</i> -----	22
3.9.4 <i>Muude sotsiaalsete riskirühmade kaitse</i> -----	23
3.9.5 <i>Muu sotsiaalne kaitse (päevakeskus)</i> -----	23
4 ETTEVÕTLUS JA ERATEENUSED -----	24
5 KOKKUVÕTE VALLAELANIKE KÜSITLUSEST -----	26

Saateks

Saku valla lähteolukorra ülevaade on Saku valla arengukava 2035+ lahutamatu lisa. Tegemist on dokumendiga, milles antakse ülevaade Saku valla praegusest olukorrast, loomaks visioonile, missioonile, eesmärkidele ja tegevustele vajalikku konteksti. Ülevaates on valdkondade kaupa analüüsitud Saku valla olukorda, et selgitada välja peamised arengueeldused ja -vajadused. Parema loetavuse huvides on lähteolukorra ülevaade ja arengukava põhitekst eraldi dokumentides.

Lähteolukorra ülevaate struktuur järgib arengukava põhitekstis toodud strateegiliste eesmärkide oma. Niimoodi on otseselt vastavuses lähteolukorra kirjeldus ja sellest tulenev valdkondlik strateegiline eesmärk. Mõlemad dokumendid on üles ehitatud vastavalt avaliku sektori finantsarvestuse ja -aruandluse juhendi lisale 3, mis sisaldab tegevusalade liigitust. Sama ülesehitust järgib ka arengukava lisa 1 tegevuskava. Sel viisil on kõik dokumendid läbivalt sarnase ülesehitusloogikaga.

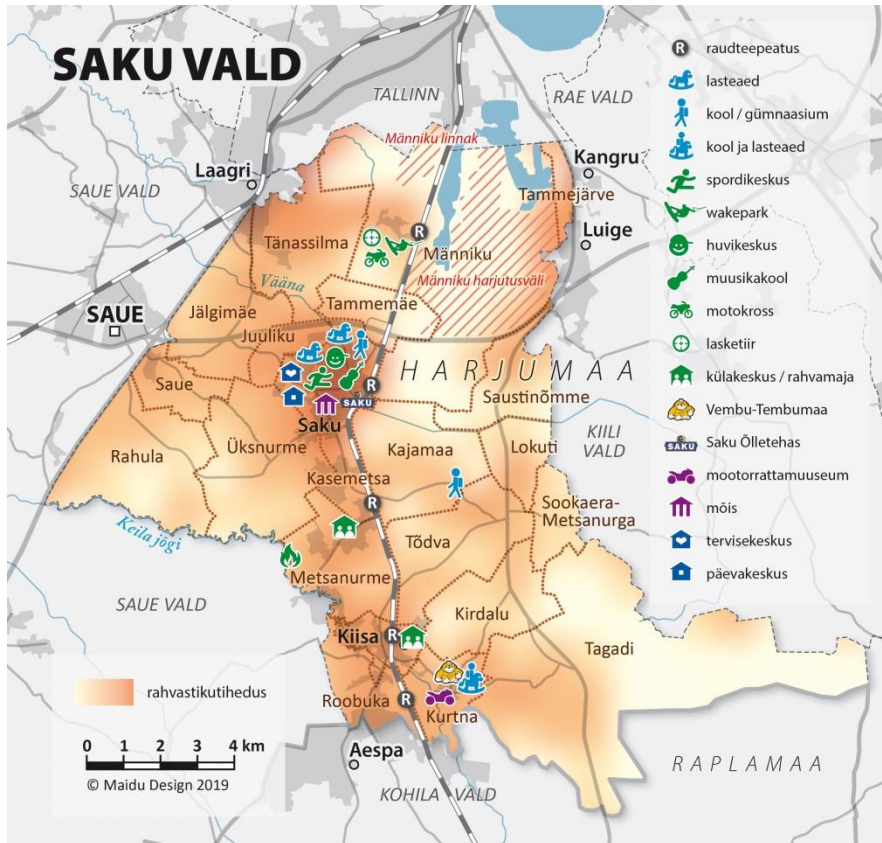
Dokumentide lugemise järjekord on järgmine:

- 1) arengukava, milles on määratletud Saku valla pikaajaline visioon ja valdkondlikud eesmärgid;
- 2) arengukava lisa 1 tegevuskava, milles sisalduvad tegevused ja investeeringud eesmärkide täitmiseks;
- 3) arengukava lisa 2 lähteolukorra ülevaade, mis võimaldab eesmärkide tausta paremini mõista.

Tegevuskava elluviimiseks on koostatud nelja-aastane valla eelarvestrateegia ja iga-aastane eelarve. Teedega seonduvad investeeringud kajastuvad teehoiukavas.

1 Asend ja ruumiline muster

Saku vald on Harjumaa keskosas paiknev 170 km² suurune Tallinnaga piirnev omavalitsus (vt Joonis 1), mida iseloomustavad roheline ja hea elukeskkond.

Joonis 1. Saku vald

Saku vallas on kaks alevikku (Saku ja Kiisa) ning 20 küla (vt Tabel 1). Elanike arv on viimase viie aasta jooksul kasvanud kõige kiiremini Saue külas (59%), Saustinõmme külas (51%), Tänassilma külas (49%), Kasemetsa külas (37%) ja Metsanurme külas (35%). Kahanemist võib täheldada Tammejärve ja Kajamaa külates, vähemal määral ka Kurtnas, Lokutil ning Männikul. Arvestades aga seda, et tegemist on rahvastikuregistri andmetega, ei pruugi loetletud külade elanike arv tegelikkuses kahanenud olla – kõik ei ole oma elukohana registreerinud Saku valda (vt ka peatükk 2 Rahvastik).

Asustus on ajalooliselt koondunud ümber Saku valda läbiva raudtee, nagu näitab ka rahvastikutihedus joonisel 1 ja tabelis 2. Elanikkonna tihedus varieerub suurtes piirides. Kui Saku alevik enam kui 900 inimesega km² kohta on väikelinlik kooslus, siis samal ajal näiteks Tagadi 6 inimesega km² kohta on selgelt maaline asula.

Saku vald on väljakujunenud asustusmustriga omavalitsus, kuhu möödunud kümnendi ehitusbuumi ajal n-ö põllukülasid praktiliselt ei rajatud. See tähendab, et säilinud on külade ajalooline struktuur.

Suurem osa avalikest ja erateenustest on koondunud Saku alevikku, kus on poed, lasteaiad, tervishoiuteenused, rahvusvaheliselt tuntud Saku Õlletehas jm. Samuti võib teenuskeskuseks lugeda Kiisa alevikku.

Erinevalt teistest Tallinna lähipiirkonna omavalitsustest (näiteks Viimsi, Rae ja Kiili) ei ole Saku vald pealinnaga kokku kasvamas – linna piiril asub Männiku karjäär, mille ühes osas on Kaitseväge harjutusväli, teisest on aga kujunemas populaarne puhke- ja virgestusala.

Tabel 1. Elanike arvu muutus Saku valla asumite lõikes aastatel 2014 - 2019
(allikad: Saku Vallavalitsus, rahvastikuregister)

Asustusüksus	Rahvaarv (2019)	Rahvaarv (2014)	Muutus	Pindala	Asustus- tihedus	5 aasta kasv (%)
Jälgimäe	273	230	43	7,76	35	19
Juuliku	373	307	66	2	187	21
Kajamaa	66	74	-8	8,73	8	-11
Kasemetsa	341	249	92	2,25	152	37
Kiisa	662	646	16	2,40	276	2
Kirdalu	83	87	-4	6,55	13	-5
Kurtna	291	306	-15	3,94	74	-5
Lokuti	83	91	-8	3,15	26	-9
Männiku	250	255	-5	31	8	-2
Metsanurme	704	521	183	6,66	106	35
Rahula	140	138	2	10,72	13	1
Roobuka	472	389	83	3,87	122	21
Saku	4674	4497	177	5,16	905	4
Saue	148	93	55	3,14	47	59
Saustinõmme	146	97	49	4,87	30	51
Sookaera- Metsanurga	17	17	0	2,73	6	0
Tagadi	197	193	4	31,37	6	2
Tammejärve	11	13	-2	1,16	9	-15
Tammemäe	36	32	4	3,92	9	13
Tänassilma	317	213	104	8,5	37	49
Tõdva	143	116	27	8,6	17	23
Üksnurme	681	525	156	11,12	61	30
Kokku	10206	9201	1005	169,60	60	10,92

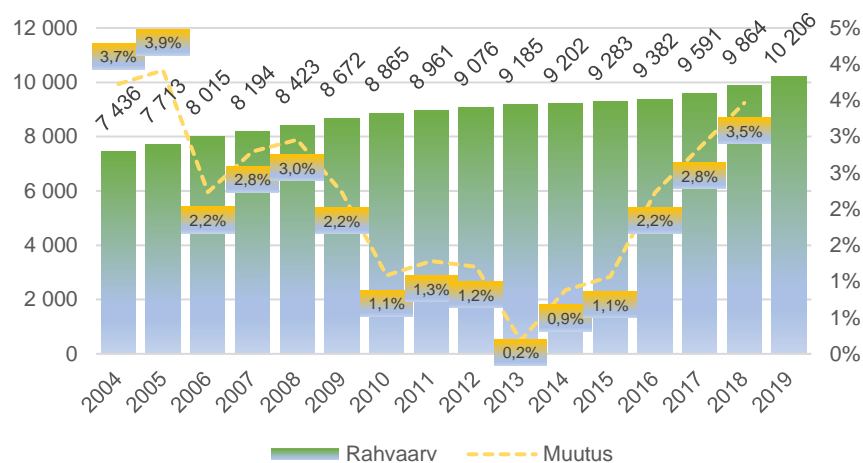
Saku valla ruumimuutrit kujundavad veel ka suured maanteed – Tallinn-Pärnu-Ikla ja Tallinna ringtee, millest viimane kulgeb risti läbi omavalitsuse. Olulised on veel Tallinn-Rapla-Türi tugimaantee ja Juuliku-Tabasalu ühendustee. Ühendused pealinnaga on head. Erinevalt teistest piirkonna omavalitsustest, v.a Saue, saab Sakust Tallinnasse ka rongiga. Oluline on märkida, et kavandatava Rail Balticu trass lõikab tulevikus Saku valla pooleks, avaldades tõenäoliselt mõju inimeste igapäevasele liikumisele.

Paralleelselt arengukava koostamisega tehakse ka valla uut üldplaneeringut. Kokku on lepitud peamises ruumilise arengu põhimõttes – tihe tihedamaks, hajus hajusaks. See tähendab, et uued arendused koonduvad praeguste tiheasustusala lähedusse, uusi asustusüksusi ei kavandata. Praegust ruumimuutrit arvestades on see loogiline ja otstarbekas lähenemine, kuna ühendused (teed, tänavavalgustus, vesi, kanalisatsioon ja elekter) on välja ehitatud olemasolevat asustust arvesse võttes, mistõttu uute suuremate asumite rajamine oleks kulukas nii arendajale kui ka vallale. Peamised äri- ja tootmisalad paiknevad suurte teede ääres ja ka siin pole mõttekas väljakujunenud lähenemist muuta.

Suuri väljakutseid seoses asustusmuutriga Saku vallal seega pole. Küll on aga vaja arendada valda tasakaalustatult, kuna traditsiooniliselt on keskus eelisolukorras nii teenuste kui ka ühenduste poolest.

2 Rahvastik

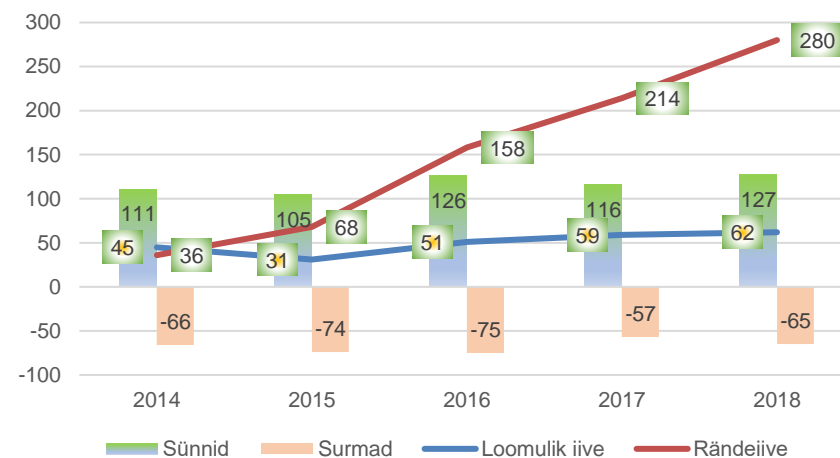
1.01.2019 seisuga elas Saku vallas rahvastikuregistri andmetel 10 206 inimest (vt Joonis 2). Vaadeldaval 15-aastasel perioodil on elanikkond kasvanud 2770 inimese ehk 37% võrra. Keskmiselt on aastas juurde tulnud 185 elanikku. Jooniselt 2 on näha, et rahvastiku arvu muutus on seotud majandustsükliga, kuid pole ühelgi aastal miinusesse langenud. See viitab asjaolule, et ka majanduslanguse perioodil on peetud Saku valda atraktiivseks elukohaks. Teiste Tallinna lähiümbruse omavalitsustega võrreldes on kasvutempo olnud märkimisväärselt aeglasem (Harkus 99%, Kiilis 108%, Raes 128% ja Viimsis 100%), mis on selgitatav asjaoluga, et Sakku pole ehitatud kortermaju, v.a viimastel aastatel. Sakuga võrreldavas tempos on kasvanud Kohila vald Raplamaal (15%).

Joonis 2. Saku valla elanike dünaamika 2004–2019 (allikas: rahvastikuregister)

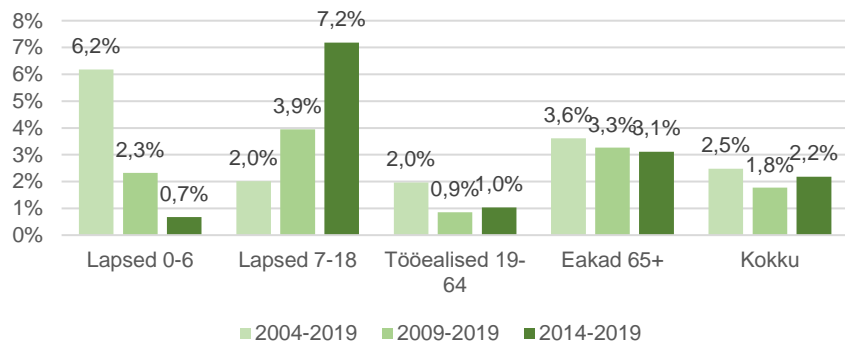
Nagu ka teistes Tallinna lähipiirkonna omavalitsustes, on ka Saku valla puhul vastuseta küsimuseks elanikkonna tegelik suurus. Kui mujal Eestis on enamasti omavalitsustesse n-ö sisse kirjutatud rohkem inimesi, kui seal iga päev elab, siis pealinnapiirkonnas on olukord vastupidine. 2011. aastal, mil toimus viimane rahvaloendus, elas Saku vallas ligikaudu 13% (1149) rohkem inimesi, kui oli neid, kes olid oma elukohaks märkinud Saku valla. Kuivõrd uuemaid andmeid pole, saab praeguse osas järeldusi teha toonase suhte alusel. Seega võiks praegu Saku vallas tegelikult elada 11 500 inimest ehk u 1300 enam, kui on neid, kes on oma elukohaks registreerinud Saku valla. Ühest küljest tähendab see omavalitsusele saamata jäävat tulu, teisest aga puudub ka kohustus neile teenuseid pakkuda.

Elanikkond on kasvanud peamiselt sisserände arvel (vt Joonis 3), mis on just viimastel aastatel hoogustunud. Loomulik iive on viimasel viiel aastal püsinud stabiilsena.

Joonis 3. Sünnid, surmad ja loomulik iive (allikas: rahvastikuregister)

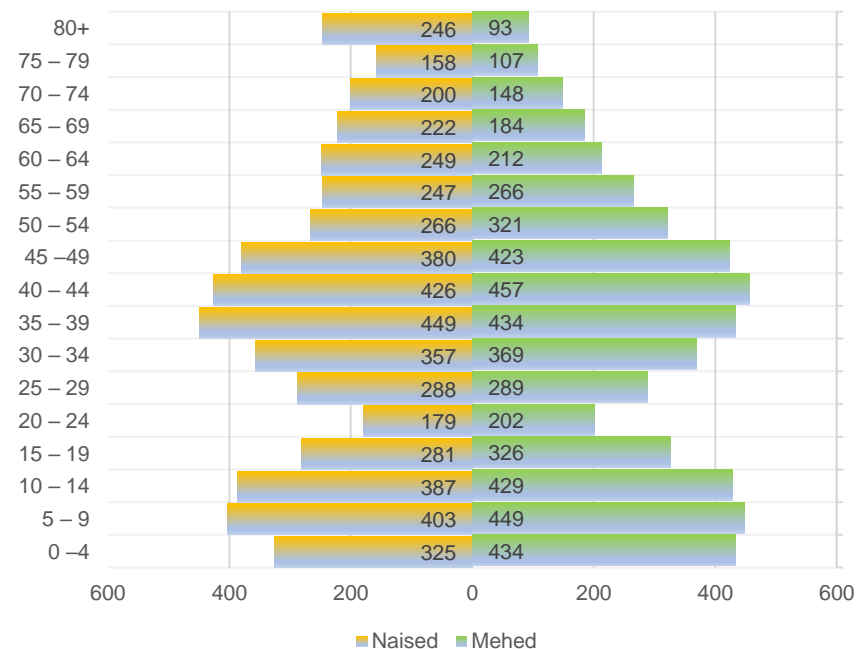
Joonis 4 iseloomustab, milline on olnud peamiste vanusegruppide aastakeskmise muutus. 15 aasta jooksul on kõige kiiremini kasvanud vanusegrupp 0–6 (keskmiselt 6,2% aastas), kuid see on toimunud pigem perioodi algusajal. Viiel viimasel aastal on kasv olnud tagasihoidlikum (0,7% aastas). See viitab asjaolule, et lasteaiaelaste laste arv on stabiliseerunud ja suurt nõudlust sellele eagrupile mõeldud teenuste järele pole ette näha. Küll aga on just viiel viimasel aastal kasvanud hüppeliselt kooliealiste laste arv (7,2% aastas), s.o kunagine arvukas lasteaiaelaste grupp on jõudnud kooliikka. Seda kinnitab ka õpilaste arvu dünaamika (vt ka ptk 3.8 Haridus). Tööealiste elanike arv on olnud pigem stabiilne, sama saab öelda ka eakate kohta. Tegelikult võib elanike arv olla ca 1000 elaniku võrra suurem, kuna kõik siin elavad inimesed ei registreeri oma elukohaks Saku valda.

Joonis 4. Peamiste vanusegruppide aastakeskmise muutus (allikas: rahvastikuregister)

Rahvastikupüramiid (vt Joonis 5) peegeldab omavalitsuse elanikkonna hetkeseisu, andes ühtlasi ainst tuleviku prognoosimiseks eeldusel, et suuri demograafilisi muutusi, nagu

näiteks massiline sissetõule, ei toimu. Sooline struktuur on Saku vallas tasakaalus, vanuseline aga mitte. Sünnitusikka hakkab jõudma senisest väikesearvulisem põlvkond, mis viib lasteaiaelaste laste arvukuse kahanemisele. Kooliealiste laste arvukus jääb aga lähiaastatel jätkuvalt kõrgeks, gümnaasiumiealiste oma kasvab aga veelgi. Samuti võib prognoosida elanikkonna vananemist praegu arvuka tööealise rahvastiku vananemise tulemusel. Siiski on Saku elanikkonna koosseis kestlikum kui mujal Harjumaal ja Eestis keskmiselt.

Joonis 5. Saku valla rahvastikupüramiid aastal 2019 (allikas: rahvastikuregister)

Senise rahvastikukäitumise (200 inimest aastas viimase viie aasta jooksul, sellest ¾ rändeiibe tulemusena) jätkudes võib aastaks 2035 kasvada Saku valla elanike arv u 3000 inimese võrra, ulatudes ligikaudu 13 000ni.

Vaadates kehtivaid detailplaneeringuid, on näha, et kokku ongi realiseerimata elamuühikuid umbkaudu sama palju (vt Tabel 2). Potentsiaalselt lisanduvate elanike arv on teoreetiline, leibkonna keskmiseks suuruseks on võetud statistiline 2,6 inimest elamuühiku kohta. Ootuspäraselt on suure kasvupotentsiaaliga Saku alevik, Tänassilma küla ja Kasemetsa küla. Lokuti küla võib pidada pigem anomaaliaks, kuna seal on tegemist ühe suurt maa-ala hõlmava detailplaneeringuga, mille sellises mahus elluviimine ei ole realistlik. Vallavalitsuse hinnangul on tabelis kajastatud detailplaneeringutest suure tõenäosusega välja ehitatav u 70%. Planeerimistegevus ei ole samas staatiline, vaid on muutumises. Seega võib eeldada, et mitte-realiseeruvate detailplaneeringute asemele tekib uusi.

Tabel 2. Ülevaade detailplaneeringutest Saku vallas (allikas: Saku Vallavalitsus)

Asustus-üksus	Kehtestatud elamuühikute arv	Realiseeritud elamuühikute arv	Realiseerimata elamuühikute arv	Potentsiaalselt lisanduvaid elanikke
Juuliku	105	91	14	36
Jälgimäe	89	36	53	138
Kajamaa	2	2	-	-
Kasemetsa	176	26	149	390
Kiisa	15	10	5	13
Kirdalu	4	4	-	-
Kurtna	3	2	1	3

Lokuti	284	-	284	738
Metsanurme	83	64	19	49
Männiku	67	30	37	96
Rahula	30	18	12	39
Roobuka	60	24	36	94
Saue	16	1	15	39
Saustinõmme	97	65	32	83
Sookaera-Metsanurga	-	-	-	-
Tagadi	5	-	5	13
Tammejärve	-	-	-	-
Tammemäe	5	-	5	13
Tõdva	8	-	8	21
Tänassilma	421	169	252	655
Üksnurme	85	50	35	91
Saku	369	211	153	411
Kokku	1924	803	1121	2915

Pole ette näha, et lasteaiaelaste laste arv enam väga palju kasvaks, kuigi piirkonniti leidub tõenäoliselt erisusi, mis võivad tingida erilahenduste (nt moodulmajad) kasutamist. Kooliõpilaste arv kasvab aga veel mitu aastat. Samuti võib kaugemas tulevikus eeldada eakama elanikkonna osatähtsuse suurenemist.

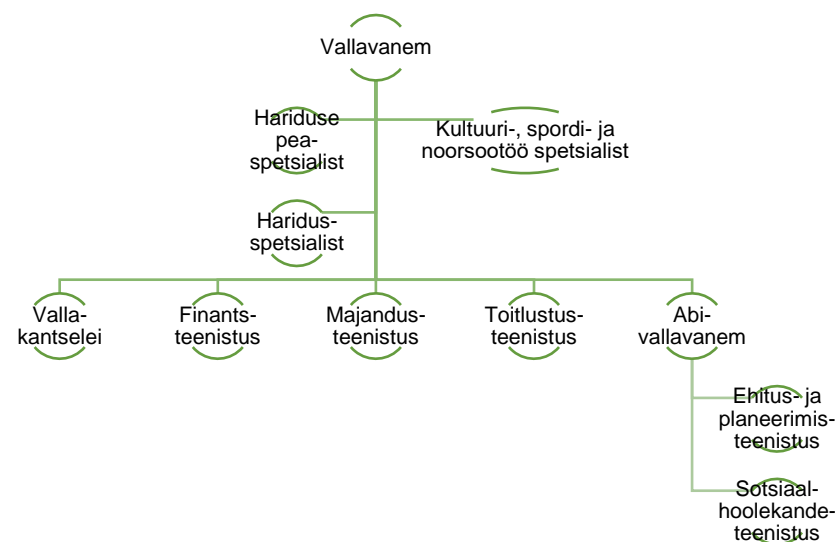
3 Kohaliku omavalitsuse vastutusvaldkonnad

3.1 Üldised valitsussektori teenused

3.1.1 Struktuur ja allasutused

Saku vald korraldab vastavalt seadusele sotsiaalteenuste osutamist, sotsiaaltoetuste ja muu sotsiaalabi andmist, eakate hoolekannet, kultuuri-, spordi- ja noorsootööd, elamu- ja kommunaalmajandust, veevarustust ja kanalisatsiooni, heakorda, jäätmehooldust, ruumilist planeerimist, vallasest ühistransporti ning teede ehitamist ja korrashoidu. Vald võimaldab alus-, põhi- ja gümnaasiumihariduse omandamist ning koolikohustuse täitmist. Nende tegevuste elluviimiseks peab vald ülal koolieelseid lasteasutusi, põhikooli, gümnaasiumi ja huvikooli, raamatukogu koos harukogudega, päevakeskust ning kultuuri-, spordi- ja noorsootöö asutusi.

Saku vallavolikogu on 19- ja valitsus 4-liikmeline. Vallavolikogu juurde on moodustatud kaheksa alatist komisjoni. Saku Vallavalitsuse struktuuri kuulub kuus teenistust (vt Joonis 6).

Joonis 6. Saku Vallavalitsuse struktuur (allikas: Saku Vallavalitsus)

Kohaliku omavalitsuse ülesannete täitmiseks on Saku Vallavalitsusel 12 hallatavat asutust. Üldharidusasutused on Saku Gümnaasium, Kurtna Kool (põhikool ja lasteaed) ning hariduslike erivajadustega õpilastele Kajamaa Kool. Lasteaedu on vallas kolm (Kurtna Kooli koosseisus tegutsev lasteaed, lasteaed Terake ja lasteaed Päikesekild). Lastele ja täiskasvanutele pakub huvitegevust Saku Valla Kultuurikeskus, mis tegutseb peamiselt Kiisa Vabaajakeskuses ja Saku alevikus Teaduse tn 1 hoones. Muusikalist haridust saab Saku Muusikakoolist.

Sporditegevust korraldab Saku Valla Spordikeskus, noorsootöö korraldaja on Saku Valla Noortekeskus, mis tegutseb nii Kiisal kui ka Sakus.

Rahva- ja kooliraamatukogu ülesandeid täidab Saku Vallaraamatukogu, mis pakub teenuseid Saku ja Kiisa alevikus ning Kurtna Koolis ja Kajamaa Koolis.

Eakatele ja puudega inimestele pakub sotsiaalteenuseid ja huvitegevust Saku Päevakeskus.

Kommunaalmajanduse ja kinnisvarahaldusega tegeleb Saku vallale kuuluv AS Saku Maja. Ettevõtte haldab muuhulgas Saku mõisa, osutab veeteenust 11 piirkonnas u 6000 inimesele ja varustab kahte kaugküttepiirkonda. Saku alevikus on ettevõtte ühtlasi ka võrguteenuste osutaja.

Kinnisvarahalduse osakond teenindab Saku vallas u 50 kortermaja ja büroohoonet. Ettevõttele kuulub ka endine Saku Valla Maja hoone, mis renoveeriti Saku Gümnaasiumi gümnaasiumiosa tarbeks. Seni Saku Valla Majas tegutsenud vallavalitsus tegutseb ajutisel pinnal.

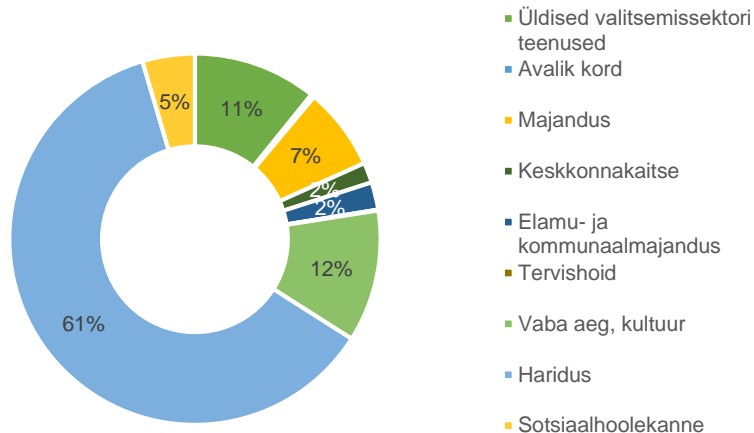
3.1.2 Finantside ülevaade

Saku valla 2019. a põhitegevuse tulud on veidi üle 18 miljoni euro, kulud aga ligi 16 miljonit (vt Tabel 3). See teeb prognoositavaks põhitegevuse tulemiks 2,3 miljonit eurot. Netovõlakoormus langes 2018. aastal 12,14%-ni, kuid võib 2019. aastal kasvada 62,65%-ni. See sõltub kui palju investeringuteks (spordihoone, gümnaasium, esmatasandi tervisekeskus) planeeritud laenu võetakse kasutusele.

Tabel 3. Saku valla eelarve 2015–2019 (allikas: Saku Vallavalitsus)

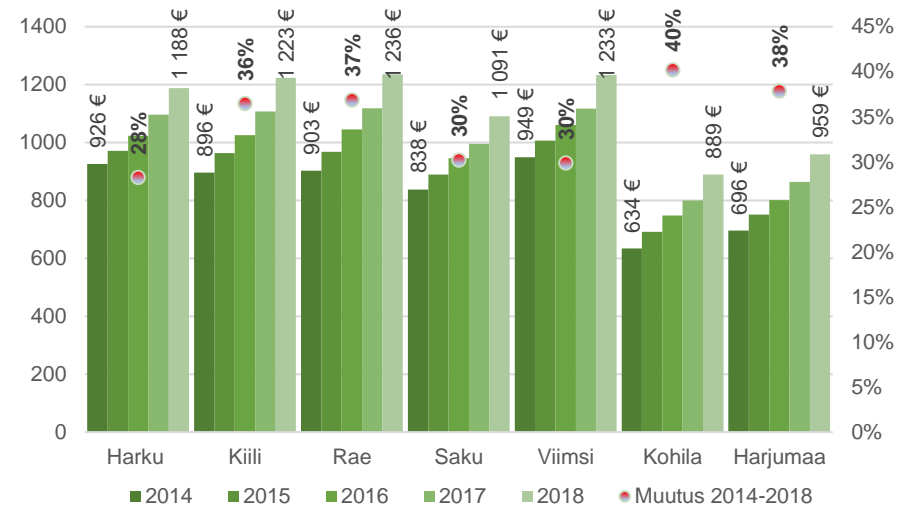
	2015	2016	2017	2018	2019 (eelarve)
Põhi- tegevuse tulud	11 768 072	12 964 001	14 598 581	16 997 166	18 158 920
Põhi- tegevuse kulud	9 825 185	10 717 361	11 401 778	13 163 136	15 857 303
Põhi- tegevuse tulem	1 942 887	2 246 640	3 196 803	3 834 030	2 301 617
Netovõla- koormus	5 671 016	4 546 191	4 866 471	2 063 992	11 376 207
Netovõla- koormus (%)	48,19	35,07	33,34	12,14	62,65
Elanike arv	9 283	9 383	9 591	9 864	10 206
Tulumaksu laekumine	8 254 604	8 873 778	9 545 795	10 764 078	11 390 040
Tulumaks elaniku kohta	889	946	995	1 091	1 116

Tegevusalade lõikes kulub enim raha haridusele (61%), millele järgnevad vaba aeg ja kultuur (12%), üldised valitsussektori teenused (11%) ja majandus (7%) (vt Joonis 7).

Joonis 7. Saku valla põhitegevuse kulude struktuur 2019 (allikas: Saku Vallavalitsus)

Üksikisiku tulumaksu laekumine elaniku kohta on aasta-aastalt kasvanud (vt Joonis 8). Sama on toimunud ka kõikides teistes võrreldavates omavalitsustes ja Harjumaal tervikuna. Saku vald positsioneerub tulumaksu kasvu poolest samasse gruppi Harku ja Viimsiga, kus tõus jääb 30% piiresse. Kiilis, Raes ja Kohilas on kasv olnud kiirem, sama kehtib ka maakonna keskmise kohta. Hoolimata veidi aeglasemast kasvust kuulub Saku vald aga vabariigi kõrgeima tulumaksu laekumisega omavalitsuste hulka, ületades 2018. a maakonna keskmist laekumist 132 euroga ühe valla maksumaksja kohta.

Joonis 8. Tulumaksu laekumine elaniku kohta 2014–2018 (allikas: Rahandusministeerium, rahvastikuregister)

Eelkirjeldatule tuginedes saab väita, et Saku vald on stabiilselt arenev heas finantspositsioonis olev väljakujunenud ja toimiva struktuuriga omavalitsusüksus. Omavalitsuse kui organisatsiooni vaates eksistentsiaalseid probleeme ei esine.

Muutuva väliskeskonnaga sammu pidamiseks tuleb aga järjepidevalt arendada e-teenuseid. Järjest suurem osa elanikkonnale valla poolt osutatavaid teenuseid osutatakse elektroonilisel teel ilma ametnike otsese sekkumiseta. Vastavalt elanikkonna küsitlusele vajab tänapäevastamist valla koduleht.

Ka ei rahulda praegune vallavalitsuse hoone töötajate vajadusi ega vasta tänapäevastele bürooruumidele esitatavatele ootustele. Vallavalitsus on otsustanud miljööväärtseliku Saku endise näitusepaviljoni asemele rajada uue vallamaja.

3.2 Avalik kord ja julgeolek

Saku vald on vastavalt politsei statistikale turvalisuse poolest üks Harjumaa turvalisemaid. Saku valla ja Häirekeskuse vahel on leping abitelefoni 1345 teenuse osutamiseks.

2019. a aasta alguse seisuga on Saku vallas 14 naabrivalve sektorit.

Sakus asub ka piirkondlik (Lääne-Harju) konstaablipunkt, kus tegutsevad piirkonnapolitseinik ning ennetus- ja menetlusteenistuse noorsoopolitseinik.

Aktiivselt tegutsevad ka vabatahtlikud päästekomandod. Valda teenindavad Saku Priitahtlikud Pritsimehed ja Tõdva Vabatahtlik Pääste.

Peamised probleemid on liiklusrikkumised (kiiruse ületamine), mida on esmajoones Männiku karjääri piirkonnas, mida külastavad ka sageli teiste omavalitsuste, sh Tallinna, elanikud. Seega on mõnel pool vajadus paigaldada kiirust piiravaid tabloosid, mis aitaksid kihutajaid ohjeldada.

Avaliku ruumiga seotud probleemidest teavitamiseks toimib Anna Teada keskkond Saku valla kodulehel.

3.3 Majandus

3.3.1 Energiamaajandus

Tsentraalse kaugküttega köetakse maju Saku alevikus ja Kurtna külas. Kaugküttevõrgud on rekonstrueeritud ja katlamajad üle viidud taastuvküttele.

Oluline projekt oli 2018. a Saku aleviku keskkatlamaja üleviimine gaasiküttelt hakkepuiduga küttele.

Uutes hoonetes võetakse järjest rohkem kasutusele alternatiivseid küttelehendusi (maaküte, päikesepaneelid).

Euroopa Liidu nõuetest tulenevalt tuleb edaspidi kõik avalikud hooned rajada A-energiaklassis, mis tähendab mõnevõrra suuremaid kulutusi ehitamisel, samas aga kokkuhoidu eksploatatsioonikuludelt. Kas ja millises mahus on mõttekas varem ehitatud hooneid renoveerida, tuleb analüüsida iga objekti puhul eraldi.

3.3.2 Teed ja tänavad

Riigiteed

Saku valda läbib ligi 143 km riigimaanteed. Nendest tähtsaimad on põhimaanteed Tallinn-Pärnu-Ikla ja Tallinna ringtee, lisaks Tallinn-Rapla-Türi tugimaantee ja Juuliku-Tabasalu ühendustee. Tipptunni ajal seisakute vältimiseks on oluline Tallinna ringteele teise paralleelse tee väljaehitamine koos Kanama liiklussõlme ning Tallinn-Rapla-Türi maantee rekonstrueerimisega.

Piirkondlikult on oluline tagada Lokuti küla elanikele ohutu liiklemine Tallinn-Rapla-Türi maanteel – ehitada kergliiklustee Saustinõmme külast kuni olemasoleva kergliiklusteeni Tõdval ja Metsaveere elamupiirkonnast kuni olemasoleva kergliiklusteeni Luige liiklussõlmes. Samuti tuleks rajada ohutud teeületuskohad Saustinõmme, Lokuti ning Kirdalu liiklussõlmedesse.

Kohalikud teed

Kohalikke teid ja tänavaid on vallas 102 km, millest maanteed moodustavad 58 ja tänavad 44 km (vt **Tõrge! Ei leia viiteallikat.**). K

attega teede osakaal on 52%. Suurem osa tänavatest on katte all, peamiselt on katteta väiksemad maanteed, mida aga järk-järgult tolmuvabadeks ehitatakse. Samas kõikide teede tolmuvabaks muutmine pole tõenäoliselt otstarbekas. Palju hooldus- ja remonttöid tehakse paralleelselt ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni rajamisega, teede taastamise käigus tehakse korda ka katendid.

Tabel 4. Saku valla teed (allikas: Maanteeamet)

Tee tüüp	Maantee	Tänav	Kokku
Kohalikud teed (km)	58	44	102
sh kattega (km)	22	32	54
Kattega teede osakaal	37%	72%	52%

Kohalikke teid hooldatakse vastavalt teehoiukavale.

Tulenevalt riigi omandis olevate teede üleandmisega vallale kasvab kohalike teede pikkus oluliselt. Seega kasvab ka valla kohustus neid hooldada ja rekonstrueerida.

Kergliiklusteed

Saku vallas on 47 km kergliiklusteid ja need moodustavad enam-vähem tervikliku võrgustiku. Rajamisel on lähtunud valla üldplaneeringust ja Harju maakonna vastavast teemaplaneeringust.

Peamised kergliiklusteed Saku vallas on

- Vana-Pähklimäe tee ääres olev kergliiklustee 2 km,
- Saku-Jälgimäe-Tänassilma kergliiklustee 4,3 km,
- Saku raudteeäärne kergliiklustee 1,51 km,
- Urda kergliiklustee 1,32 km,
- Männiku kergliiklustee 7 km,

- Saku-Kiisa kergliiklustee 5,9 km,
- Kiisa-Kurtna kergliiklustee 2,2 km,
- Kasemetsa tee ääres asuv kergliiklustee 2,6 km.

Projekteerimisel on Vana-Pähklimäe, Kanama, Saku- Üksnurme ja Männiku külas Tooma tee äärsed kergliiklusteed. Peale nende väljaehitamist tuleks kaaluda Üksnurme külla Kanama tee äärde kergliiklustee rajamist ja Tänassilmast Männikule Valdeku karjäärini kui perspektiivsele puhkealale viiva kergliiklustee rajamist. Elanike küsitlusest ilmnas veel vajadus ühendada Saustinõmme küla Kiili vallas asuva Luige alevikuga.

Kergliiklusteede äärde on vaja paigaldada suunaviidad, samuti tuleb paigaldada täiendavaid prügikaste ja rajada puhkeplatse.

Seoses sellega, et Rail Baltic raudtee projekteeritud trass läbib Saku valda, muutub tulevikus mitmete Saku valla külade elanike harjumispärane elu- ja liikluskorraldus. Saku vald hoolitseb selle eest, et oleks tagatud uue raudteepeatuse ühendamine olemasolevate teedega ning tagatud turvaline liiklemine kõikidel uutel Rail Balticu sildadel ja viaduktidel.

3.3.3 Ühistransport

Tallinna-suunaline ühistransport liigub mööda Tallinn-Pärnu-Ikla ja Tallinn-Rapla-Türi maanteed ning Männiku teed. Tallinna-suunaliste bussiliinide alguspunkt asub Saku alevikus. See raskendab teiste piirkondade elanike jõudmist Tallinnasse. Samuti on probleem kommertsliinide ühtse liinivõrgu ja Tallinna linnaga ühtse piletisüsteemi puudumine. Seetõttu on tarvis suurendada avalike liinide mahtu, et vähendada sõltuvust kommertsliinidest ja parandada äärealade ühendatust.

Valla siseliinid on välja kasvanud endistest õpilasliinidest. Nende puhul on probleem, et väljumised sõltuvad kooli algus- ja lõpuaegadest.

Õpilasliinid on võrreldes teiste lähivaldadega võimalikult õpilaskesksed ja paindlikud. Liinid arvestavad õpilaste elukohtadega ja nn nõudepeatuste asukohti muudetakse vastavalt vajadusele.

Tulevikus on otstarbekas vallasisene ühistransport kavandada raudteele ettevedavana ning valdav osa valla piire ületavast ühistranspordivajadusest katta rongiliiklusega. Valda läbib põhjalõunasuunas Tallinn-Rapla-Viljandi raudtee ning valla territooriumil asuvad Saku ja Kiisa raudteejaamad ning Männiku, Kasemetsa ja Roobuka raudteepeatused. Etteveoskeem on võimalik kavandada Kiisa, Kasemetsa, Saku ja Urda (Saue vald) raudteepeatuste baasil, rajades sinna ümberistumiseks terminalid koos vajalike ehitiste ja rajatistega (ootepaviljonid, parklad, jalgrattaparklad jm).

Lahendamist vajab Tallinna mnt läbilaskevõime Saku alevikus, kuna tiptundidel takistab see oluliselt bussiliiklust. Probleemi lahendamiseks on üldplaneeringus ettenähtud suunata transport ümber Saku.

3.4 Keskkonnakaitse

3.4.1 Looduskeskkond

Saku vald on tasase reljeefiga ja paikneb Põhja-Eesti lavamaal. Geoloogiliselt asetseb vald Põhja-Eesti ordoviitsiumi lubjakivide platool. Ehitusgeoloogilised tingimused on rahuldavad. Raskendav asjaolu on kohati kõrge pinnasevee tase. Kaitsmata aladel paikneb nn aluspõhjakoõlvikuid – peaaegu pinnakatteta alasid, kus on raske arendada ehitustegevust. Suur osa valla territooriumist paikneb kaitsmata või nõrgalt kaitsitud põhjaveega aladel. Pinnakate on valdavalt õhuke (v.a valla kirdeosa), mullad aga mitmekesised.

Olulised valda läbivad veekogud on Keila jõgi, Väana jõgi ja Pääsküla jõgi.

Keskkonnaregistri andmetel on Saku vallas kokku 285 kaitstavat loodusobjekti ja 18 vääriselupaika.

Kaitsealadest on olulisemad Nabala-Tuhala looduskaitseala, Laagri nahkhiirte püsielupaik, Männiku kõre ja kivisisaliku püsielupaik, kaitsealune park on Saku mõisa park.

Natura 2000 alad on Kurtna-Vilivere loodusala, Rahaaugu loodusala ja Tammiku loodusala.

Olulisemad maavarad on vallas ehitusliiv, kruus, turvas ja lubjakivi. Suurimad kaevandamisalad on Männiku külas asuvad liivakarjäärid. Lisaks olemasolevatele mäeeraldistele on seal piirkonnas seoses Rail Baltica projektiga hoogustunud uute geoloogiliste uuringulubade ja kaevandamislubade taotlemine. Liiva ja kruusa kaevandatakse lisaks Kirdalu külas. Saku vallas on ka suhteliselt suur lubjakivi varu, kuid seoses keerukate hüdroteoloogiliste tingimustega ja keskkonnakaitsest tulenevate põhjustega on sinna moodustatud suur riiklik Nabala-Tuhala looduskaitseala, mis välistab kaevandamise.

Liiva kaevandamist ja kaitsevæe maakasutust tuleb Männiku piirkonnas suunata nii, et veevarud säiliks.

Kirdalu külas asub Väike-Kõrnomaa karjäär (15,12 ha), kus kaevandatakse liiva ja kruusa. Saku vallale kuuluvad Suur-Kõrnumäe I (2,34 ha) ja Suur-Kõrnumäe II (21,27 ha) mäeeraldised, mille kaevist kasutatakse valla teede remontimiseks. Taotlemisel on uus kaeveluba. Üldplaneeringu kohaselt on Kõrnumäe karjääride piirkonda kavandatud puhke- ja virgestusmaa, millega on arvestatud mäeeraldiste korrastusprojektis.

Vallas ei asu teadaolevalt suuri jääkreostuse objekte, mis valla arengut mõjutada võiksid. Männiku külas asuv Tammiku

radioaktiivsete jäätmete hoidla on osaliselt juba likvideeritud ja lõplikult suletakse see lähiaastatel. Tulemuseks saab olema piiranguteta roheala.

Keskonnaregistri andmetel on paikseid õhusaasteallikaid Saku valla territooriumil kokku 24, neist 12 katlamaja, 3 tanklat, 8 tööstus- ja teenindusettevõtet ja 1 elektrijaam.

Olulisim paikne saasteallikas on Saku Õlletehase AS.

3.4.2 Jäätmehooldus

Saku valla territooriumil toimub korraldatud jäätmevedu alates 2011. aastast. Saku valla jäätmehoolduse eesmärgid, arengusuunad ja tegevused on kirjas Saku valla jäätmekavas aastateks 2018–2021. Saku valla jäätmehoolduse eesmärkide püstitamisel on lähtutud riigi jäätmekavast 2014–2020. Saku valla jäätmehoolduse eesmärk on vähendada jäätmete teket, rohkem jäätmeid taaskasutada, muuta jäätmed vähem ohtlikuks, tõhustada järelevalvet ja suurendada keskkonnateadlikkust, viies läbi teavitusüritusi ja –kampaaniaid.

Jäätmehoolduse eesmärkide saavutamiseks rakendatakse järgmisi meetmeid: koostatakse pikaajaline jäätmehoolduse kava; tõhustatakse seire- ja järelevalvesüsteemi; tõstetakse elanike keskkonnateadlikkust, kuidas vähendada jäätmete teket; arendatakse jäätmehoolduse infrastruktuuri; taaskasutatakse ehitus- ja lammutusjäätmeid.

2018. aastal rajati Kiisa alevikku jäätmepunkt. Saku valla lõunapiirkonna elanikud saavad kodu lähedal tasuta ära anda plast-, metall- ja klaaspakendit, paberit ja kartongi ning elektroonikajäätmeid.

2019. aastal valmib Saku alevikku uus jäätmejaam. Jäätmejaamas hakatakse vastu võtma liigiti sorteeritud jäätmeid nende edasiseks

taaskasutusse suunamiseks. Jäätmejaamas vastuvõetavateks jäätmeliikideks on paber ja kartong, plastid, metallid, klaas, biolagunevad aia- ja haljastujäätmed, bioloogiliselt mittelagunevad aia- ja haljastujäätmed, pakendid, puit, rõivad ja tekstiilid, suurjäätmed, probleemtoodete jäätmed, elektri- ja elektroonikaseadmed, vanarehvid, asbesti sisaldavad ehitusmaterjalid, ehitus- ja lammutussegapraht, betoon ja tellised ning ohtlikud jäätmed.

3.4.3 Haljastus ja heakord

Saku valla niidetavate hooldusalade kogupind on 861 720 m² ja hooldatavaid hekke on 1565 jooksvat meetrit. Hooldatavad haljasalad on jaotatud territoriaalsetel põhimõtetel kaheks hoolduspiirkonnaks, millest esimene piirkond hõlmab Saku alevikku ning Juuliku, Jälgimäe ja Tännassilma küla ning teine piirkond Kiisa alevikku ning Roobuka, Metsanurme, Kurtna, Tagadi, Tõdva, Kajamaa, Lokuti, Saustinõmme ja Rahula küla. Haljasalade hooldamiseks on koostatud hooldamise põhinõuded ning selgitatud iga haljasala iseloomu või hooldamiserisusi.

Lisaks on valla haldusalas veel u 57 ha rohealaid, veealaid ja haljakuid, mis tuleks järk-järgult kasutusse tuua ja kujundada neist rekreatsiooni alad. Uueks väljakutseks haljastuse mitmekesistamisel ja liigirikkuse suurendamisel on Jaapani aia rajamine valda.

Valla tiheasutusaladel võib puid raiuda vaid raieloa olemasolul. Aastas väljastatakse keskmiselt 102 raieluba. Valla haljasaladel teevad kõrghaljastuse raietöid kogemustega spetsialistid, hooldusraietele ja ohtlike puude langetamisele kaasatakse vajadusel arboristid.

Hooajaliselt hooldatakse u 90 haljastusobjekti – taimekaste, istutusalasid ja lillepeenraid.

Heakorra tagamisega tegelevad valla hallatavate asutuste territooriumitel ning valla üldaladel u 10 majahoidjat. Tiheasustusalade olulisematesse kohtadesse on paigaldatud avalikuks kasutamiseks prügikastid, mida tühjendatakse regulaarselt.

3.5 Elamu- ja kommunaalmajandus

3.5.1 Ühisveevärk ja -kanalisatsioon

Vallas tegutseb kolm vee-ettevõtet, millest suurim teeninduspiirkond on AS-il Saku Maja. Et väikeasulate ühisveevärgi ja -kanalisatsioonirajatised ka edaspidi toimiksid, tuleb neisse oluliselt investeerida. Erandiks on Saustinõmme külas asuva Metsaveere elumupiirkonna ühisveevärk ja kanalisatsioon ning Metsanurme külas AÜ Kuresoo tegevuspiirkonnas asuv ühisveevärk. Suuremahulised rekonstrueerimistööd on tehtud Saku alevikus ja lähialal.

Saku aleviku ja Männiku küla ning osaliselt Juuliku, Tännassilma ja Jälgimäe piirkonna reovesi juhitakse Tallinna linna kanalisatsioonisüsteemi. Mujal kasutatakse lokaalseid reovee kohtkäitluse lahendusi. Eelkõige on kasutusel reovee kogumismahutid. Üha enam on hajaasutuses hakatud rajama omapuhasteid.

Tiheasustusalade ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendatakse vastavalt Saku valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kavale. Keila jõe reoveekogumisalal (Kurtna, Kasemetsa, Üksnurme, Metsanurme ja Roobuka külad ning Kiisa alevik) alustati süsteemi väljaehitamiselega 2018. aastal. Projekt on kavas lõpetada 2021. aastaks.

Küll aga ei hõlma projekt väikeasulaid (Lokuti, Tõdva ja Jälgimäe), seega tuleb nendes piirkondades leida lokaalsed lahendused valla omavahenditest.

3.5.2 Internetiühendus

Saku vallas pakub internetiühendust suurem osa Eesti turul tegutsevatest operaatoritest, kuid probleem on kohati ühenduse kiirus. Siseministeeriumi eestvedamisel on üle Eesti rajatud fiiberoptilise kaabli võrgustik, mis tagab üleriigilise ülikiire internetiühenduse. Probleem on sideettevõtete väike aktiivsus jaotusvõrgustiku (n-ö viimase miili) väljaehitamisel.

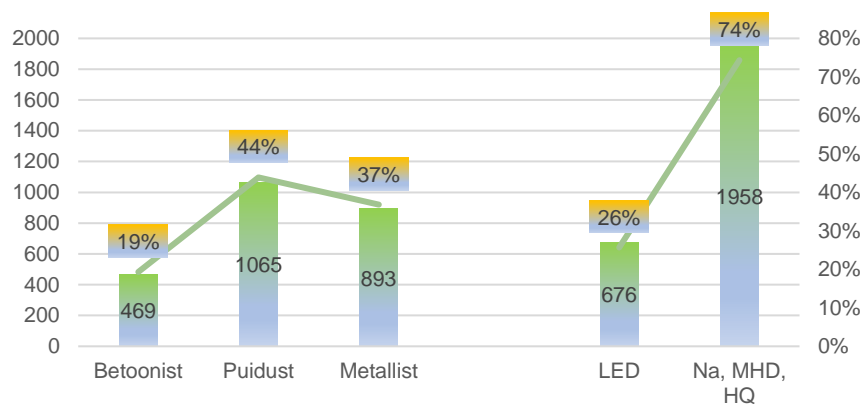
Vallas tegutseb viis avalikku internetipunkti, millest neli asuvad valla raamatukogu teeninduspunktides ja üks külaseltsi ruumides. Internetiühendusele ligipääsu suurendamiseks on tarvis jätkata uute internetipunktide ja vabade juhtmevaba võrguga alade rajamist.

3.5.3 Tänavavalgustus

Tänavavalgustus on välja ehitatud Saku valla 15 külas. Valgustusliinide kogupikkus on 89,4 km, millest 11,7 km (13%) on paljasjuhtme liinid, 37 km (41%) õhkkaabelliinid ja 40,8 km (46%) maakaabelliinid. Valgustusmaste on kokku 2427, valgusteid 2634.

Valgustite puhul domineerivad jätkuvalt energiamahukad Na, MHD ja HQ lambid, moodustades $\frac{3}{4}$ valgustite koguarvust (vt Joonis 9). Postide seis on mõnevõrra parem, üle kolmandiku on metallmaste, ligi pooled on puidust ja vanu betoonmaste on vaid viiendik.

Joonis 9. Valgustid ja mastid Saku vallas (allikas: Saku Vallavalitsus)

Uute valgustusvõrkude ehitusel kasutatakse palju LED-tehnoloogiat. Toetusprojektide abil on tänavavalgustusvõrku viimastel aastatel oluliselt laiendatud. Kokku on kergliiklusteede äärde rajatud ligi 15 km valgustust.

Valla tänavavalgustusvõrgu maht ja ulatus üha kasvab seoses arenduspiirkondade ja endiste aiandusühistute esitatavate taotlustega võrkude üleandmiseks vallale.

2019. a sai toetust projekt, mille käigus vahetatakse välja ligi 900 valgustit ja renoveeritakse mitu liini.

Siiski on kasutusel suur hulk aegunud tehnoloogiaga ressursi raiskavaid valgusteid ja paljasjuhtme õhuline. Seega tuleb igal aastal investeerida võrgu tänapäevastamisse ja pimedate alade valgustamisse.

3.6 Tervishoid

Saku vallas osutab esmatasandi arstiabi OÜ Saku Tervisekeskus, mis asub Saku alevikus. Tervisekeskuses töötab seitse perearsti kuue nimistuga (ligi 10 000 patsienti). Aastas lisandub ligikaudu 200 patsienti, mis tähendab, et edaspidi on ilmselt vaja avada uusi nimistuid ehk on vaja perearste juurde.

Samas hoones osutatakse hambaravi- ja füsioteraapiateenust. Tagatud on abivahendid puuetega inimestele. Vallas on puudus kohapealsest rehabilitatsiooniteenusest.

Olemasoleva tervisekeskuse hoone peamine probleem on tervishoiuteenuse pakkumiseks ebasobiv ruumiprogramm – kõnealuse hoone ruumid on tervisekeskuse tarbeks kohandatud sotsiaalteenuseid osutavast hoonest.

Saku valla uus tervisekeskus on planeeritud Saku alevikku Tiigi ja Uusmäe tänava ristumiskohta (projekti koostatakse). Lisaks perearstide ja -õdede tööruumidele on hoonesse kavandatud ka apteek, füsioteraapia- ja hambaravikabinetid ning nõustamisruumid.

3.7 Vaba aeg ja kultuur

Saku vallas pakub oma põhitegevusena kultuuriteenust valla asutusena Saku Valla Kultuurikeskus, mis tegustseb Kiisal ja Sakus. Lisaks tegutsevad veel külaseltsid, vabaihendused ja kultuuriprojekte korraldavad Rehe Kün, Saku Mõis, Saku Pruulikoda ning mitmed mittetulundusühendused. Kultuurikeskuse eesmärk on säilitada rahvakultuuri, edendada kohalikku kultuurielu, pakkuda erinevaid arendavaid huvitegevuse võimalusi ja sisustada

vaba aega. Tegutsevad laulu- tantsu- ja pillimänguringid, kunsti-, käsitöö-, keraamika-, robootika- tehnoloogia ja meediaring ning palju muud. Mõlemad majad on head ja õdusad kokkusaamiskohad valla eakatele nende üritustel. Kiisal toimuvad vallaelanikele erinevad teenuspäevad, õpitoad, õppepäevad. Sakus tegutsevad valla suuremad kollektiivid: segakoor Tuljak, Saku Mandoliiniorkester ning rahvatantsurühmad.

Saku Vallaraamatukogu teenindab vallaelanikke neljas kohas: Sakus, Kiisal, Kajamaal ja Kurtnas. Viimase kahe puhul asub raamatukogu koolis. Raamatukoguteenust kasutab umbes kolmandik elanikkonnast. Saku Vallaraamatukogus on tänapäevane 50-kohaline konverentsiruum. Vallaelanikele on kasutada tööruumid ja arvutid. Raamatukogu põhieesmärk lähiaastatel on laiendada pakutavaid e-teenuseid: eriti koduloolise info kättesaadavaks tegemine ning e-ajakirjadele ja e-raamatutele juurdepääsu võimaldamine. Raamatukogu korraldab vallaelanikele ka üritusi ja näitusi. Eksponeeritakse nii kohalike kui ka välisautorite kunsti- ja käsitöid, fotosid ning valla kooliõpilaste töid.

Saku Valla Spordikeskust külastatakse iga aasta järjest rohkem. Eelisarendatavate spordialade klubid on võistlustants (Danceland), korvpall (Saku Korvpalliklubi) ja jalgpall (Saku Sporting). Lisaks on spordikeskuses võimalik osaleda erinevate klubide korraldatavates treeningutes (tants, judo, karate, jooga, aeroobika jne). Ülevallalisi spordiüritusi korraldab spordikeskus koostöös spordiühendustega. Mitme võistlussarja algatajaks ja korraldajaks on spordiühendused ise.

Spordihoones asuvad nelja rajaga 25-meetrine ujula, pallimängusaal, jõusaal, aeroobikasaal ja võimlemissaal. Hoone ehitati 2001. aastal ja vajab remonti. Lisaks kuulub kompleksi kunstmurukattega koolistaadion, täismõõtmetes kunstmurukattega jalgpalliväljak ning tartaankattega jooksurada ja kuulitõukesektor. Spordikeskus haldab

ka Saku staadionit, tennisekompleksi, Saku aleviku spordiväljakut, matka- ja suusaradu, *disc*-golfi rada, *skate*-parki, suusa-kelgumäge ja välijõusaali.

Oluline on suurendada välialade harrastamise võimalusi, et leevendada spordikeskuse siseruumide koormust, mille osas valitseb kitsikus. Osaliselt aitab seda probleemi lahendada peatselt valmiv uus spordihooned. Tulevikus tuleks ühendada omavahel rabametsa rekreatsiooniala ja aleviku terviserajad.

Kurtna Koolis on võimla, aeroobika-, judo- ja jõusaal, kunstmurukattega staadion koos tartaankattega jooksuradadega ja korvpalliväljak. Aktiivselt kasutatakse ruume tööpäevadel, kuid suvel ja nädalavahetustel on kasutus väike. Saku vallas on aktiivses kasutuses kergliiklusteed, kus harrastatakse kepikõndi, jooksmist, jalgrattasõitu, rulluisutamist ja -suusatamist.

Spordiregistri andmetel on Saku vallas kokku 20 spordiobjekti, 31 kutsega treenerit, 43 spordiorganisatsiooni ja üle 1500 regulaarse spordiharrastaja, kes kuuluvad mõnda klubisse.

Saku Valla Noortekeskus korraldab ja koordineerib noorsootööd vallas. Asutus töötab avatud noorsootöö meetodil, hooned asuvad nii Kiisal (Kiisa Vabaajakeskuses) kui ka Sakus. Noored osalevad konkreetsetes projektides, mille teemad on neile huvitavad ja arendavad. 2018. aastal külastati noortekeskust Sakus 3,5 tuhandel ning Kiisal 3 tuhandel korral. Keskuseid külastavad tihti väiksemate võimalustega ja huviringides mitteosalevad noored. Noortekeskus korraldab noortele suunatud ülevallalisi sündmusi, laagreid (õpilasmalev, päevalaager) ja viib läbi rahvusvahelisi projekte. Noortele korraldavad vabaaja- ja spordiüritusi ning aktiivtegevusi ka erinevad ühendused (Vana-Harju Skautide Malev, MTÜ Metsanurme, MTÜ Kodukoht Kiisa, MTÜ Saku Priitahtlikud Pritsimehed, Kaitseliidu Harju Maleva Noorkotkaste ja Kodutütarde

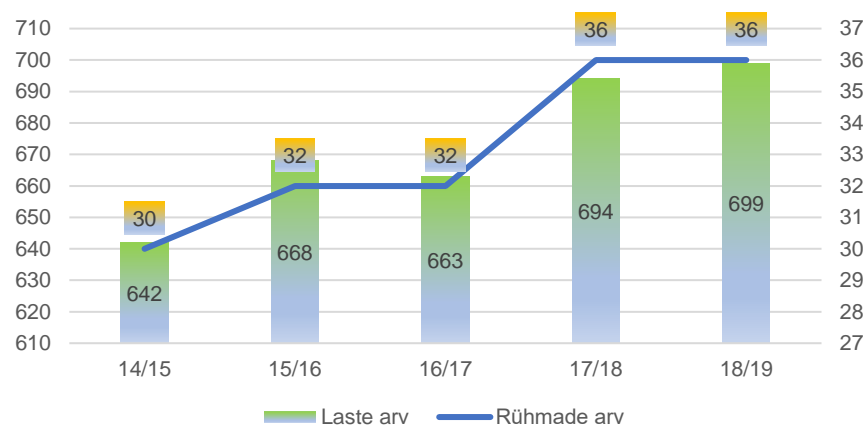
rühmad jt). Rahula külas asub Laagrikeskus Talu. Noortevolikogu Saku vallas ei ole.

3.8 Haridus

3.8.1 Alusharidus

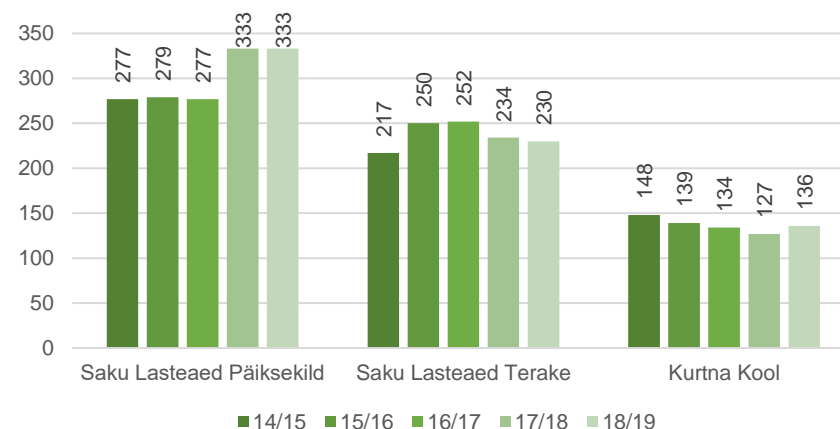
Saku vallas pakub alusharidust kolm munitsipaallasteasutust: Saku Lasteaed Päikesekild, Saku Lasteaed Terake, kus rühmad asuvad eraldi kolmes hoones, ja Kurtna Kool, mis tegutseb nii koolieelse lasteasutuse kui ka põhikoolina. Lisaks on Saku valla koostöölepingute alusel lasteaiakohad Saue valla Nõlvaku ja Tuleviku lasteaias, kus 2019. a alguse seisuga oli 29 Saku valla last.

2018/2019. õppeaastal oli valla lasteaeades moodustatud 36 rühma, neist sõimerühmi 8, liitrühmi 5 ja aiarühmi 23. Rühmades on lapsi kokku 699 (vt Joonis 10).

Joonis 10. Laste ja rühmade arv Saku vallas (allikas: Haridussilm)

Kõige suurem oli laste arv Saku Lasteaias Päikesekild, kus 17 rühmas oli 333 last, Saku Lasteaias Terake oli 12 rühma 230 lapsega. Pisut väiksem on Kurtna Kooli lasteae, kus 7 rühmas on 136 last. Viimase viie õppeaasta jooksul on laste arv valla lasteaeades 9% võrra suurenenud.

Joonis 11. Lasteaiaste arvu dünaamika lasteaeade lõikes (allikas: Haridussilm)

Lasteaiakohtade arvu suurendamiseks on vallas viimase viie aasta jooksul juurde loodud kuus lasteai- ja sõimerühma. 2015. a rekonstrueeriti kahele uuele sõimerühmale ruumid vallale kuuluvas Uus-Saku tn 3a hoones ja 2017. a valmis Saku Lasteaias Päikesekild uus korpus neljale sõimerühmale, samuti rekonstrueeriti lasteaiakeskosa ja ujula.

Lasteaiakohad pole vastavuses lasteaeades käivate laste arvuga, sest tegelikkuses sõltub kohtade arv jooksva aasta rühmade liikidest, mis moodustatakse lasteaiakohtade komplekteerimisel vastavalt vajadustele ja võimalustele.

Iga-aastase lasteaiakohtade komplekteerimise tulemusena on vald suutnud kohti pakkuda kõikidele aiakoha soovijatele (3–4-aastastest kuni 6–7-aastaste lasteni). Sõimekohtade nõudlus on aga rahuldamata, seda eriti Tännassilma piirkonnas.

Kuivõrd omavalitsus ei suuda tagada kõikidele soovijatele sõimekohti (1,5–3-aastastele), võimaldatakse alternatiivina sõimeelisele lapsele vanema nõusolekul lapsehoiuteenust, mille puhul rahastamisel kohaldatakse võrdset kohtlemist valla teiste munitsipaallasteaedadega. Vajaminevad lapsehoiukohad hangiti igaks õppeaastaks riigihanke korras.

2017/2018. õppeaastal võimaldati lapsevanema nõusolekul lasteaiakoha asemel lapsehoiuteenust 76 lapsele, 2018/2019. õppeaastal sõlmiti 91 lapsehoiuteenuse lepingut.

2018/2019. õppeaastal käis Saku valla lasteaedades teistest omavalitsustest kokku 23 last, mis moodustas 3% lasteaias käivatest lastest. Teiste omavalitsuste laste osakaal oli suurim Kurtna Kooli lasteaias (47%).

Neid Saku valla lapsi, kes omandasid alusharidust väljaspool koduvalda, oli 2018/2019. õppeaastal 21. Enamik neist käis Tallinna lasteaedades (17). Viimastel aastatel on teiste omavalitsuste lasteaedades käivate Saku valla laste arv vähenenud.

Tulenevalt koolieelse lasteasutuse seadusest võivad lasteaiarühmade suurused olla erinevad. Et tagada valla lasteaedade järjekorras olevatele lastele sõime- või lasteaiakoht, on rühmade komplekteerimisel arvestatud võimalusel alati maksimaalsete lubatud laste arvudega (sõimerühmas 14+2, liitrühmas 18+2, lasteaiarühmas 20+4). Maksimaalselt komplekteeritud rühmad on aga tekitanud lisapingeid ja -probleeme – võimalik ei ole arvestada enam nii palju laste individuaalsusega ega toetada nende arengut.

Kasvanud on vajadus pakkuda lapsekesksemaid teenuseid. Valdavalt on see seotud just erivajadustega lastega, kellele tuleks võimaldada koht koduvalla sobitus- või erirühmas. Hetkeolukorras pole seda suudetud tagada.

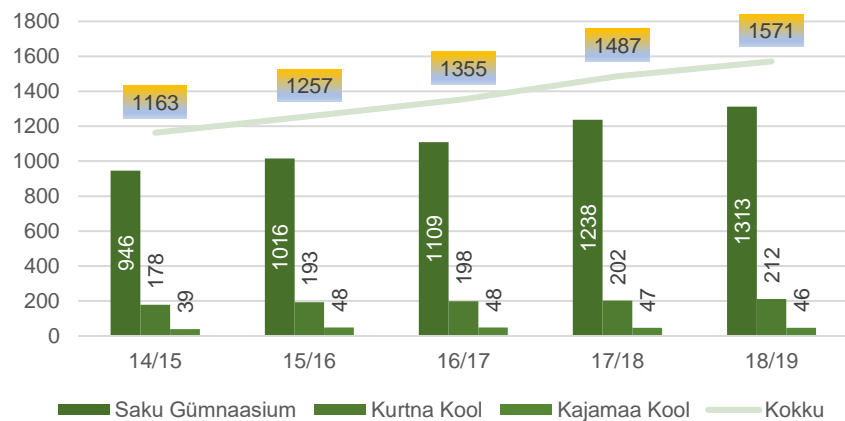
Alushariduse kvaliteet on Saku vallas väga hea. Suuremat tähelepanu tuleb pöörata lapsevanemate koolitamisele, et lapsevanem oskaks kasvada koos lapsega. Lapse individuaalsusega arvestamine, tema arengu toetamine seab suuremad nõudmised laste õpi- ja kasvukeskkonna parendamisele.

Lasteaiakohtade vajaduse prognoosimine on sisserände tõttu keerukas. Ühest küljest näitab rahvastikupüramiid tulevaste sünnipõlvkondade vähenemist, mis tähendab lasteaiaealiste arvus stabiilsust või isegi langust. Teisalt suurendab sisseränne tekkivat langust.

3.8.2 Üldharidus

Saku vallas tegutseb kolm üldhariduskooli: Saku Gümnaasium, kus õppetööd korraldatakse alates 1. septembrist 2019 valdavalt kooliastmeti kolmes eraldi majas, Kurtna Kool, mis pakub põhiharidust ja Kajamaa Kool hariduslike erivajadustega õpilastele. Saku Gümnaasium on 12-klassiline, teised kaks on 9-klassilised koolid.

2018/2019. õppeaastal õppis valla koolides kokku 1571 õpilast. Suurima õpilaste arvuga oli Saku Gümnaasium, kus õppis 83% valla koolide õpilastest (vt Joonis 12).

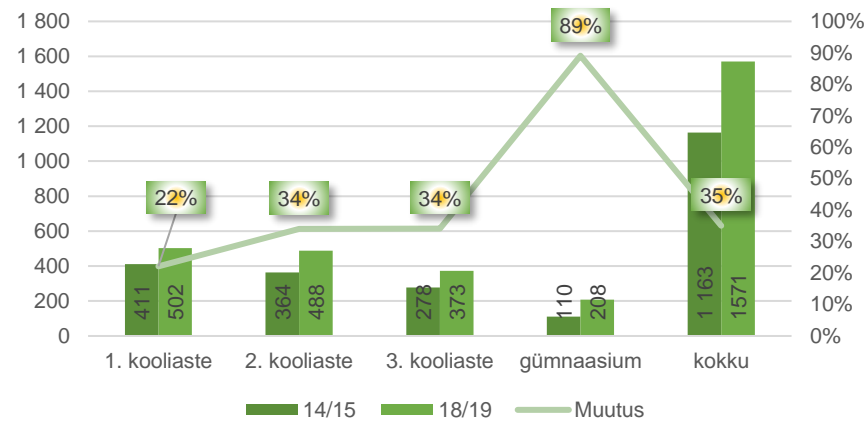

Joonis 92. Õpilaste arv Saku valla üldhariduskoolide lõikes õppeaastatel 2014/15 kuni 2018/19 (allikas: Haridussilm)

Viimase viie õppeaasta jooksul on õpilaste arv suurenenud valla koolides 408 õpilase ehk 35% võrra.

Kõige jõudsamini on kasvanud Saku Gümnaasiumi õpilaste arv – võrrelduna viie aasta taguse ajaga on 367 õpilast rohkem, gümnaasiumiosa on peaaegu kahekordistunud.

Kõige rohkemaarvulisem on valla koolides I ja II kooliaste, kus õpilasi on vastavalt 502 ja 488. Viie aasta lõikes on neis kooliastmeis 215 õpilast rohkem. Arvuliselt on enim kasvanud II aste (124 õpilase ehk 34% võrra) (vt Joonis 13).

Joonis 13. Õpilaste arvu muutus Saku valla üldhariduskoolides kooliastmete lõikes (allikas: Haridussilm)

Teistest omavalitsustest õpib Saku valla koolides keskel läbi 40 õpilast (2% valla koolides õppivatest õpilastest), kes elavad piirnevates omavalitsustes. Aastate lõikes on tase püsinud stabiilsena. Saku valla õpilasi õpib väljaspool kodumavalitsust ligikaudu 250. Neist lõviosa käib Tallinna koolides. Väljaspool õppijate arv pole aastate jooksul märkimisväärselt muutunud.

Erinevalt lasteaiaaeglastest on vähemalt lähiaastatel ette näha õpilaste arvu jätkuvat kasvu, mis tingib vajaduse uute koolikohtade järele, seda eeskätt põhikooli osas.

Juba praegu valitseb Saku Gümnaasiumis ruumikitsikus. Õpperuumide pind õpilase kohta on 6,7 m², koos spordiruumidega 8,7 m², jäädes alla optimaalseks peetavale 11,5 ruutmeetri. Sama probleemi ees seisab Kajamaa Kool. Vaid Kurtna Koolis on ruumi piisavalt.

Ruumikitsikuse leevendamiseks asus gümnaasiumiosa 1. septembrist 2019 õppima rekonstrueeritud Saku Valla Majja aadressiga Teaduse tn 1. Küll aga ei lahenda see põhikooli ülerahvastatuse probleemi, mistõttu jääb vajadus luua valda juurde põhihariduse omandamiseks uusi koolikohti. Uus põhikool aitaks lahendada samuti Kajamaa Kooli ja Saku muusikakooli ruumiprobleemi. Hetkel mahutab Kajamaa Kool kuni 50 erivajadusega õpilast. Kuna viimastel aastatel on toetavat õpet (tõhustatud ja eritugi) vajavate laste hulk märgatavalt suurenenud, siis on kasvanud ka vajadus ja nõudlus Kajamaa koolikohtade järele. Alternatiivideks on kool suuremaks ehitada või uude asukohta kolida.

Saku vallas pole aga piisavalt tugispetsialiste. Seetõttu on järjest enam vaja arendada ja kaasata koolivälisest koostöövõrgustikku. Kõige rohkem eriõppe pädevust on Kajamaa Koolis, millest saaks kujundada valla tugi- ja nõustamiskeskuse.

3.8.3 Huviharidus

Saku vallas pakub huviharidust munitsipaalasutusena Saku Muusikakool. 2018/2019. õppeaastal õppis muusikakooli põhiõppes 159 ja ettevalmistusklassis 22 õpilast. Koolis oli seitse klassi ja 34 rühma.

Huviringina tegutseb muusikakoolis puhkpilliorkester Saku. Lisaks puhkpilliorkestrile tegutsevad erinevad ansamblid, kus õpilasi on koos musitseerimas kaheksa või enam.

Muusikakooli vastuvõtukatsetele tuleb järjest rohkem lapsi, kuid ruumipuudusel pole võimalik kõiki vastu võtta. Selle tulemusena on konkurents tihenunud. See hoiab õppekvaliteeti tasemel, kuid heade muusikaliste eeldustega lapsi pääseb muusikakooli õppima vähem.

Muusikakooli ruumid asuvad Saku Gümnaasiumi kompleksis. Koolil on 13 klassiruumi ja kammersaal. Lähitulevikus vajab uuendamist hoone katus ning soojapidavuse suurendamiseks ja küttekulude vähendamiseks on mõistlik soojustada hoone välisseinad.

Lisaks tegutses Sakus 2018/2019. õppeaastal erahuvikoolidena veel jalgpallikool Saku Sporting (339 õpilast), tantsukool Danceland (44 õpilast), Mängides Targaks (205 õpilast) ja Saku Sofi Huvikool (18 õpilast).

Huvihariduse võimaluste laiendamiseks sõlmisid Saku vald ja Tallinna linn 2017. aasta mais koostöölepingu, mille raames toetab vald oma laste õppimist Tallinna munitsipaalhuvialakoolides. Samasisuline leping on ka Saue, Kiili ja Kohila vallaga.

3.9 Sotsiaalhoolekanne

3.9.1 Eakate sotsiaalne kaitse

Saku vallas elab 2019. a alguse seisuga 1441 inimest, kes on vanemad kui 65 eluaastat. Nendest hooldekodu tasu on vald tasunud väheste eest (vt Tabel 5).

Tabel 5. Valla toetusel hoolekandeaasutustes viibinud eakad (allikas: Saku Vallavalitsus)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Eakate (65+) arv	1270	1298	1322	1348	1399	1441
Valla toetusel hoolekandeaasutuses viibinud eakad	8	7	3	4	4	2

Mitmes valla piirkonnas on aktiivsed eakate ühendused. Samuti pakub päevaseid tegevusi Saku Päevakeskus.

Arendamist vajab aga väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse pakkumine abivajajaile võimalikult kodukoha lähedal (hooldekodu) ja koduhooldusteenus, mida pakub päevakeskus. Samuti on vajadus päevahoitteenuse järele, sh dementsuse sündroomiga eakatele.

3.9.2 Puuetega inimeste sotsiaalne kaitse

Saku vallas on 2019. a alguse seisuga 451 puudega täiskasvanut ja 65 last (vt Tabel).

Tabel 6. Puudega isikute arv Saku vallas 2013–2018 (allikas: Sotsiaalministeerium, Sotsiaalkindlustusamet)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Lapsed	44	42	41	57	60	65
Täiskasvanud	415	440	401	404	431	451

Vallavalitsuse sotsiaalhoolekandeteenistusse on viimastel aastatel võetud tööle kaks uut spetsialisti (juhtumikorraldaja ja lastekaitse spetsialist), kes tegelevad puudega isikute nõustamise ja abistamisega.

Vallaeelarvest makstakse puudega isikutele sotsiaaltoetust ravimite ja abivahendite ostmiseks, tasulise raviteenuse kompenseerimiseks ning tervist taastavaks tegevuseks. Samuti kaetakse puudega lapse toidukulu koolis ja lasteaias, lasteaias kohatasu, ühe vaba aja tegevuse ja koolisõidu kulu. Puudega isiku hooldajale makstakse hooldajatoetust.

Hooldajatoetus vajab suurendamist. Samuti vajab laiendamist puudega täisealiste isikutele osutatavate teenuste spekter (täis- või osaaajaline hooldus, isikliku abistaja teenus) ja puudega laste hoiuteenus. Puudega isikute hooldajad ja laste vanemad vajavad tugigruppe.

3.9.3 Perekondade ja laste sotsiaalne kaitse

Saku vallas elab 2019. a seisuga 2833 alla 19-aastast last. Lastega peredele osutatakse hoolekandeteenuseid ja makstakse toetusi, osutatakse abi abivajavale lapsele ning korraldatakse asendushooldus perekonnast eraldatud lastele (vt Tabel 7).

Tabel 7. Lastega perede sotsiaalhoolekanne 2013–2018 (allikas: Saku Vallavalitsus)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Eestkostepereid	5	4	3	3	3	3
Riskipered/menetlused*	56	51	56	92	93	109
Lapsi asendushooldusel	3	3	3	6	6	6

2016. aastast muutus statistika kogumine. Eelnevatel aastatel loendati riskiperesid, 2016. aastast loendatakse menetlusi ja juhtumeid, mis tähendab, et ühe pere kohta võib olla mitu menetlust.

Vallavalitsuse sotsiaalhoolekandeteenistuses tegelevad lastega perede nõustamise ja abistamisega lastekaitse peaspetsialist ja lastekaitse spetsialist. Lasteaedades ja koolides töötavad tugispetsialistid (logopeed, psühholoog, eripedagoog ja sotsiaalpedagoog).

Lastekaitse arengut on toetanud viimase kolme aasta jooksul juurde saadud kaks lastekaitsetöötaja ametikohta. Peale uue lastekaitseeaduse jõustumist on lastekaitsetöö muutunud kindlalt juhtumipõhiseks, mis kindlustab, et ühe lapse probleemidega tegeletakse sügavamalt ja ainult sellest lapsest ja tema vajadustest lähtuvalt.

Oluliselt enam tähelepanu pööratakse perevägivalla juhtumitele ja nende süsteemsele lahendamisele koos politseiga.

Muutunud on suundumus haridusasutustes, kus samuti lähtutakse konkreetse lapse vajadustest. Asendus- ja järelhooldusteenuste korraldamine on antud üle kohalikele omavalitsustele.

Saku vallas on tugev tugispetsialistide võrgustik, mis tagab omavahelise koostöö, sh politseiga. Hästi on käivitunud vanemakoolitus, vanemate huvi on suur. Kogukond on toetav, märkab ja edastab infot.

Täiendavad sotsiaalteenused (pereterapeut ja psühholoog) vajavad lisaruume.

3.9.4 Muude sotsiaalsete riskirühmade kaitse

Toimetulekuraskustega isikutel, sh töötutel, on võimalik taotleda vallaelarvest makstavaid sotsiaaltoetusi ning riigieelarvest makstavat toimetulekutoetust.

Toimetulekutoetust saavate perede arv on olnud viimastel aastatel stabiilne. 2018. aastal maksti toimetulekutoetust 21 perele ja vajaduspõhist peretoetust 9 perele.

Vallaelarvest makstakse kolme liiki sotsiaaltoetusi:

- 1) toimetuleku soodustamiseks makstavad sissetulekust sõltuvad toetused;
- 2) puudega lapse ja puudega või töövõime kaotusega isiku toetused;
- 3) sissetulekust mittesõltuvad toetused.

Saku vallal on 24 sotsiaaleluruumi, kuhu 2018. aastal oli majutatud 33 inimest. Eluruumid on amortiseerunud, mistõttu on alustatud uue sotsiaalaja ehitusega, mis peaks valmima aastal 2020.

Saku vallas on puudus öömaja- ja varjupaigateenusest. Samuti oleks vaja resotsialiseerimisteenust varjupaigas vanglast vabanenud ja sõltuvushäiretega inimestele.

3.9.5 Muu sotsiaalne kaitse (päevakeskus)

Saku vallas tegutseb päevakeskus, mis tegeleb sotsiaalteenuste osutamisega eelpool nimetatud gruppidele.

Saku Päevakeskus osutab koduteenust, tugiisikuteenust, sotsiaalnõustamist, sotsiaaltranspordi ja erihoolekande-teenuseid (igapäevaelu toetamise teenus, toetatud elamise teenus, töötamise toetamise teenus). Lisaks neile teenustele on keskus võimalik kasutada tugiteenuseid: tuua pessu oma pesu ja käia lõunat söömas.

Lisaks on päevakeskus avatud kõigile Saku elanikele omavaheliseks suhtlemiseks. Päevakeskuses töötavad erinevad ringid, viiakse läbi ühistegevusi ning terviseedenduslikke üritusi ning korraldatakse väljasõite.

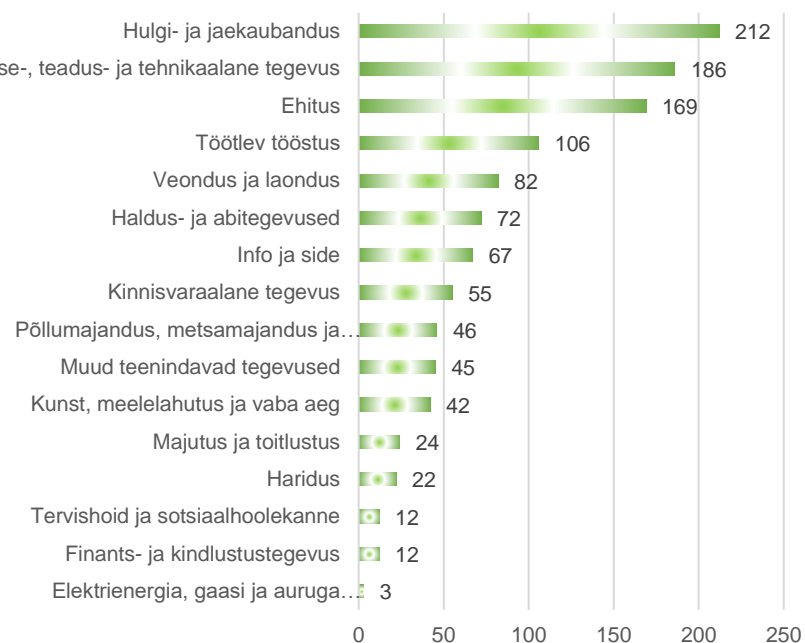
Keskuse kasutuses olevad ruumid on heas seisukorras, kuid teenuste juurde toomiseks ja nende kvaliteedi tõstmiseks on vaja lisaruume.

Aasta jooksul teenindab päevakeskus hinnanguliselt 300–350 klienti, regulaarselt külastab keskust 150 inimest kuus.

4 Ettevõtlus ja erateenused

Statistikaameti andmetel oli 2018. aastal registreeritud Saku valda 1155 ettevõtet. Enim ettevõtteid tegutseb hulgi- ja jaekaubanduses (vt Joonis 14).

Joonis 14. Saku vallas registreeritud ettevõtted tegevusalade lõikes 2018. aastal (allikas: Statistikaamet)

Ettevõtete arv on viie aasta jooksul 225 võrra kasvanud (vt Tabel 8). Sarnaselt maakonnale ja Eestile moodustavad lõviosa mikroettevõtted. Siiski on Saku vallas ka mõned keskmise suurusega

ettevõtted. Kahtlemata on neist tuntuim Saku Õlletehase AS, mille järgi on õllekultuuri pealinna nime saanud Saku alevik. Stoneridge Electronics AS on suurimate hulgas eksporditulu alusel.

Töötleva tööstuse olulisemateks ettevõteteks võib nimetada lisaks eelnevatele veel Stora Enso Packaging AS (lainepaberi ja –papi tootmine ja pakendid), Saku Läte OÜ (mineraalvee ja muu villitud vee tootmine), Timbeco Woodhouse OÜ (kokkupandavate puitehitiste tootmine) ja EstPak Plastik AS (plastaara tootmine).

Tabel 8. Ettevõtete arv Saku vallas töötajate arvu järgi 2014–2018 (allikas: Statistikaamet)

	2014	2015	2016	2017	2018	Muutus
Kokku	930	991	1059	1135	1155	225
Vähem kui 10	859	917	978	1055	1069	210
10-49	54	55	61	59	64	10
50-249	13	15	17	18	18	5
250 ja enam	4	4	3	3	4	0

Tootmisettevõtted on koondunud peamiselt selleks sobivatele aladele Tännassilmas ja Jälgimäel, nagu näeb ette ka valla kehtiv üldplaneering. Uue planeeringuga pole kavas tootmisalade paiknemist muuta. Alad on varustatud peamiste kommunikatsioonidega ja logistiliselt hästi ligipääsetavad.

Saku vallas olevatele erateenustele pakub tõsist konkurentsi erasektor Tallinna linnas, seda eriti arvestades Saku lähedust pealinnale. Peamised erateenused on aga Saku vallas siiski esindatud:

- **Pank:** pangautomaadid Saku alevikus (Coop, Swedbank, SEB);
- **Apteek:** Südameapteek (praeguse tervisekeskuse lähedal), Apotheke (Selveris), Kiisa Apteek;

- **Postkontor:** Saku postkontor, Kiisa postipunkt;
- **Tankla:** Alexela, Circle K;
- **Toitlustus:** Saku Mõisa restoran von Sackenmeck, kohvik Ukas ja Saku Pruulikoda;
- **Majutus:** Saku Mõis, külalistemaja Jägerhof, hotell Getliin, hotell Peoleo, Mootorrattamuuseumi puhkemaja;
- **Kaubandus:** Sportservice (spordikaubad), Angaar (põllutöömasinad), Aiatäht (aiatehnika), E-Ehituskeskus, Kiisa kauplus (toidukaubad), Konsum, Rimi, Tõdva A&O kauplus, Selver, Veho Eesti, SKO Motors ja City Motors (autode müük), Nurmiko (aiapood), Motorent (jetide, mootorsaanide müük), lilleärid jne.

Põllumajandusvaldkonnas tegustsevad pigem mikro- ja väikeettevõtted. Tuntumad on Esko talu ja Nurmiko AS.

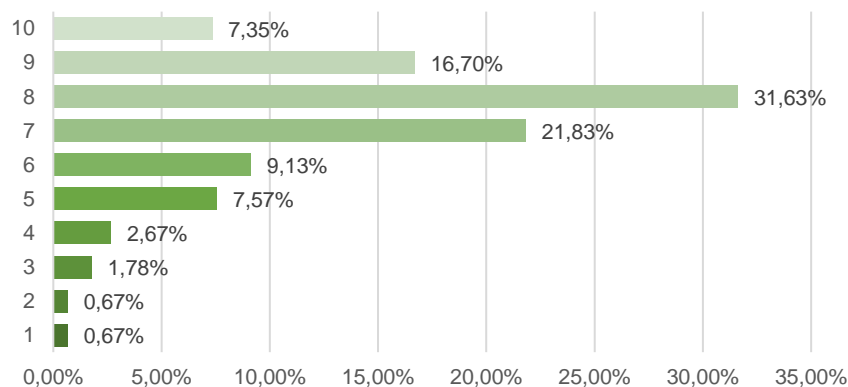
Lisaks väljatoodule on vallas veel palju teisi teenuseid pakkuvaid ettevõtteid. Pakutakse näiteks autoremonti, ilu- ja isikuteenuseid (juuksur, massaaž, küünetehnik, kosmeetik), trükiteenuseid, õmblusteenuseid, kingsepa teenuseid, saunateenust jms.

Saku vallas tegutseb mitu turismiettevõtet, nagu näiteks „Vembu-Tembumaa“ OÜ Puuhamaa, Männiku Safarikeskus, „Männiku Wakepark“, Kregleni tall, Metsanurme külakeskus, Küla Villa jt. Looduslikult sobib Saku vald sportlikuks vaba aja veetmiseks. Järjest enam areneb Männiku piirkond, mille veega täitunud karjäärid ja põnev pinnamood pakuvad meelelahutust ekstreemsuste otsijaile.

Ettevõtjate hinnangul on puudus renditavatest äripindadest (n-ö ärimajast, kus asuksid kontoripinnad). See pärsib ettevõtete siirdumist Saku valda. Samuti jääb mõnel pool puudu tootmiseks sobivast maast. Üldiselt tuntakse puudust teenindustevõtetest, et vähendada pendeldamist Tallinna vahel.

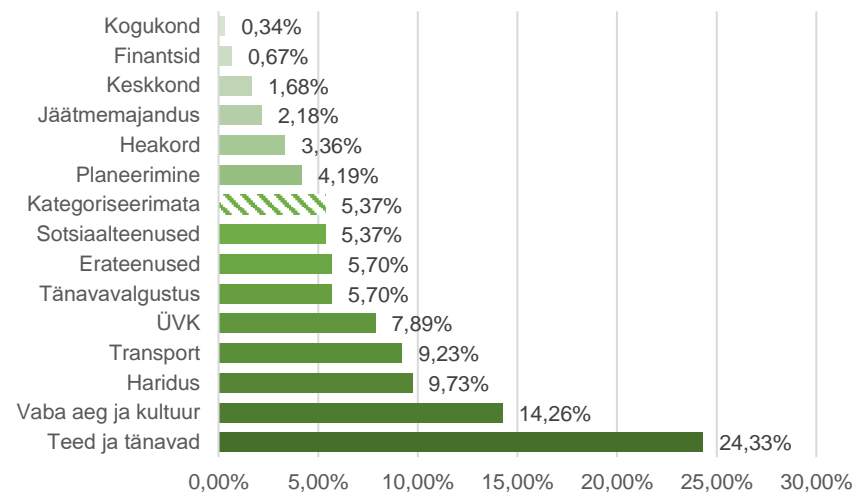
5 Kokkuvõte vallaelanike küsitlusest

2019. aasta alguses viidi läbi elanike rahulolu küsitlus, millele vastas 451 inimest. Küsitlusest selgus, et Saku valda hinnatakse elukohana võrdlemisi kõrgelt – 449 vastanu keskmine hinnang 10 palli süsteemis oli 7,4 (vt Joonis 15).

Joonis 15. Hinnang Saku vallale (n = 449) (allikas: elanikkonna küsitlus)

Küsitluse põhjal ootavad elanikud, et vald panustaks rohkem teedesse ja tänavatesse (mustkattesse ja kergliiklusteedesse), vaba aja ja kultuuri valdkonda (suurendaks vaba aja veetmise võimalusi), haridusse, transporti ning ühisveevärki ja -kanalisatsiooni (vt Joonis 16).

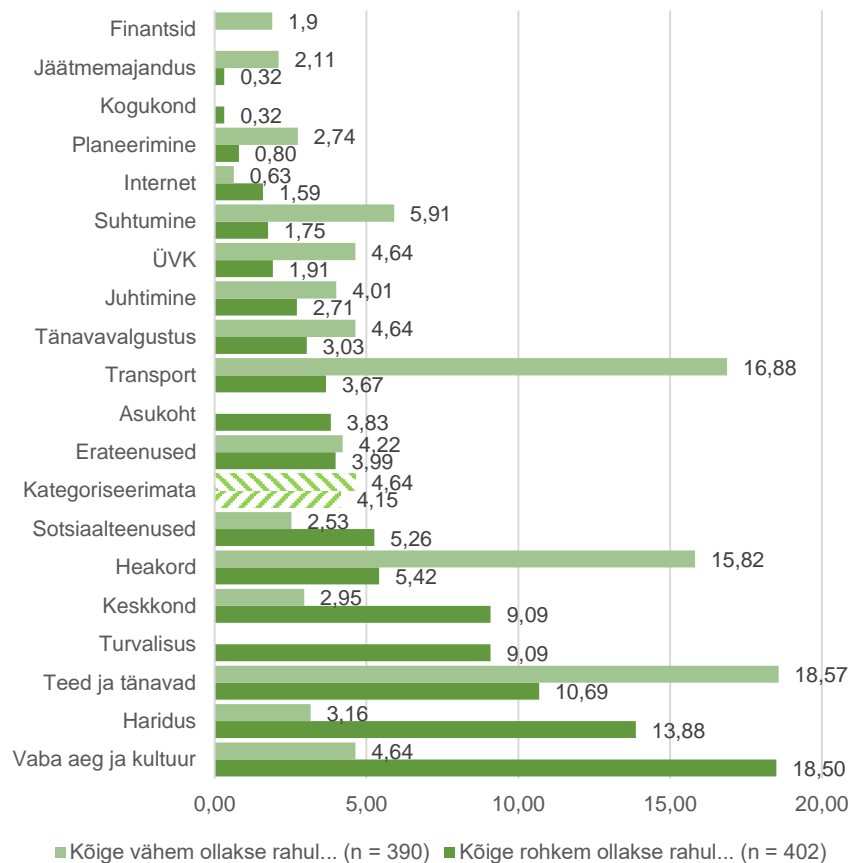

Joonis 16. Kümne aasta jooksul kõige enam ära tegemist vajav (n = 451) (allikas: elanikkonna küsitlus)

Kõige kõrgemalt hindasid elanikud vaba aja veetmise ja kultuuri tarbimise võimalusi ning haridust (vt Joonis 17).

Mõnevõrra vastuoluline on teede ja tänavatega seonduv. Ühest küljest hinnati kõrgelt head kergliiklusteede võrgustikku, kuid samas sooviti, et vald veelgi enam panustaks: sooviti rohkem kergliiklusteid, teede jooksvat remonti ja mustkatte alla viimist.

Küllalt negatiivse hinnangu said heakord ja transport. Heakorra puhul tuleb arvestada küsitluse läbiviimise aega jaanuaris–veebbruaris 2019, mil lumerohkus tingis rahulolematuse. Siiski on vastajate arv piisavalt suur, et edaspidiseks järeltõu teha. Transpordi puhul ei olnud elanikud rahul kaugemate asulate ühendusvõimalustega – keeruline on pääseda nii valla keskusesse kui ka Tallinnasse.

Joonis 17. Valdloomad, millega ollakse enim rahul/rahulolematud (allikas: elanikkonna küsitlus)

Peamised järeldused Saku valla kohta on järgmised:

- Senine asustusmuster on ajalooliselt välja kujunenud, seda pole otstarbekas muuta ega uusi asustusüksusi rajada.
- Valda arendades tuleb lähtuda tasakaalustatuse printsiibist, et investeeringud ei kuhjuks üksnes Saku ja Kiisa alevikesse.
- E-teenused tuleb tänapäevastada, et need oleksid vastavuses kiiresti muutuva keskkonnaga.
- Taristusse on viimastel aastatel palju investeeritud, kuid jätkuvalt on vaja arendada ühisveevärki ja -kanalisatsiooni ning osades piirkondades lokaalseid lahendusi. On vaja täiendada kergliiklusteede võrgustikku ja viia kohalikke teid mustkatte alla.
- Ühistransport tuleb elanike vajadustega vastavusse viia, kuna Saku alevik on pealinnaga hästi ühendatud, kuid kaugemate piirkondade oma mitte. Samuti esineb raskusi valla keskusesse pääsemisega.
- Jäätmetekke vältimiseks ja vähendamiseks tuleb elanike teadlikkust tõsta.
- Väikelaste jaoks on vaja täiendavaid söimekohti, eriti Tännassilma piirkonda.
- Õpilaste arv kasvab, lähitulevikus on vaja ka täiendavaid koolikohti.
- Seoses elanikkonna vananemisega suureneb vajadus sotsiaalteenuste järele.
- Valla keskus vajab välja arendamist.
- Tarvis on parandada ettevõtluskeskkonda – puudu on äripindadest, samuti ei vasta taristu igal pool ettevõtjate ootustele.